

www.ketab.ir

حمیده جوانشیر

حادثه همزاد من است

ترجمه فرهاد دشتکی نیا

www.ketab.ir

جوانشیر، حمیده، ۱۸۷۳-۱۹۵۵ م.

javanshir, hamida, 1955-1873

حادثه همزاد من است

حمیده جوانشیر؛ ترجمه فرهاد دشتکی نیا

تهران: نشر ثالث، ۱۴۰۰.

۳۱۰ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۰۵-۷۴۵-۵

عنوان اصلی: Xatirelerim.

جوانشیر، حمیده، ۱۸۷۳-۱۹۵۵ م. - خاطرات

قره‌باغ کوهستانی (جمهوری آذربایجان)

دشتکی نیا، فرهاد، ۱۳۶۲، مترجم

رده‌بندی کنگره: CT۱۹۱۹

رده‌بندی دیویی: ۹۲۰/۰۴۷۵۴

شماره کتابشناسی ملی: ۸۴۸۹۴۸۲

حادثه همزاد من است

حمیده جوانشیر

ترجمه فرهاد دشتکی‌نیا

ویرایش: نسترن حسین‌پور

صفحه‌آرایی: مهسا خوش‌نیت، مریم آقایی

مجموعه چرخ گردون (روایت‌های غیرداستانی)

طراحی جلد: حمید باهو

چاپ اول: ۱۴۰۰ / ۳۳۰ نسخه

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: نشر ثالث

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۰۵-۷۴۵-۵

ISBN: 978-600-405-745-5

کلیه حقوق محفوظ و متعلق به نشر ثالث است.

قیمت: ۷۲۵۰۰ تومان

دفتر مرکزی: خیابان کریمخان‌زند / بین ایرانشهر و ماهشهر / شماره ۱۵۰ / طبقه چهارم

فروشگاه شماره یک: خیابان کریمخان‌زند / بین ایرانشهر و ماهشهر / شماره ۱۴۸

فروشگاه شماره دو: اتوبان شهید همت / مجتمع ایران‌مال / طبقه G3 / شماره ۱۸۳

فروشگاه شماره سه: پاسداران / میدان هروی / مجتمع هدیش‌مال

فروشگاه شماره چهار: خیابان فرشته / آقا بزرگی / باغ ریشه / شماره ۳۱

تلفن گویا: ۸۸۳۱۰۷۰۰ - ۸۸۳۱۰۵۰۰ - ۸۸۳۰۲۴۲۷ - ۸۸۳۰۲۴۲۷ - ۸۸۳۰۲۴۲۷

آدرس سایت: www.salepublication.com

آدرس اینستاگرام: [salepublication](https://www.instagram.com/salepublication)

فهرست مطالب

۹.....	مقدمه مترجم
۱۳.....	فصل اول: درباره پدرم احمد بیک جوانشیر
۶۱.....	فصل دوم: درباره همسر، حلیله محمدقلی زاده، مشهور به ملا نصرالدین
۷۷.....	فصل سوم: من در قره باغ زندگی می کردم
۱۵۰.....	ترک ها به آذربایجان می آیند
۱۵۹.....	املاک مهندس فرخ بیک وزیرف
۱۷۲.....	قیام گنججه
۱۸۳.....	در راه تبریز
۲۵۷.....	بازگشت به قره باغ
۳۰۴.....	آخرین بار که اجاق را روشن کرد

مقدمه مترجم

حمیده جوانشیر (۱۸۷۳-۱۹۵۵م/۱۲۵۱-۱۳۳۳خ)، از خاندان حکمرانان قره‌باغ بود که خاندان او (۱۷۴۸-۱۸۲۲م/۱۲۰۱-۱۲۷۰خ) بر قره‌باغ حکومت می‌کردند. تحصیلات عالی نداشت. روسی را نزد پدرش آموخت و از طریق این زبان با ادبیات و فرهنگ اروپایی آشنا شد. او همسر جلیل محمدقلی زاده، مدیر هفته‌نامه طنز ملا نصرالدین (۱۹۰۵-۱۹۳۲م/۱۲۸۵-۱۳۱۰خ)، بود. حمیده خانم از نخستین زنان مسلمان فعال حوزه زنان در قفقاز بوده است. تأسیس اولین مدرسه مختلط در قفقاز به دست او و فعالیت‌های خیریه گسترده‌اش، جایگاه ممتازی در تاریخ زنان منطقه قفقاز به او بخشیده است. او در دهه پایانی حیات، خاطرات زندگی پرماجریش را در کتابی به نام *خاطره‌لریم* [خاطراتم] به نگارش درآورده است که بخشی از آن، خاطرات سفرش به ایران و زندگی در تبریز است.

خاطرات حمیده جوانشیر برای شناخت تاریخ اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی قره‌باغ، تفلیس، باکو، قره‌داغ^۱ و تبریز در ربع پایانی قرن نوزدهم و ربع نخست قرن بیستم میلادی اهمیت ویژه دارد. جنسیت نویسنده موجب توجه او به مقوله‌هایی چون نحوه زیست زنان و کودکان مسلمان در قفقاز و ایران شده که در کتاب‌هایی از این دست اغلب مغفول مانده‌اند. نویسنده در

این کتاب به آموزش دختران و کودکان، ازدواج کودکان، خشونت علیه زنان، جایگاه زنان و کودکان در جامعه پدرسالار و آسیب‌هایی که این دو قشر با آن‌ها مواجه بودند، ورود اندیشه‌های نو به سرزمین‌های اسلامی و تأثیر آن‌ها بر فعالان حوزه زنان و کودکان و تأسیس انجمن‌های زنان مسلمان، توجه کرده است و تصویری نسبتاً روشن از مرحله گذار این جوامع ارائه می‌دهد.

خاطرات حمیده جوانشیر اطلاعات درخور اعتنایی از لحاظ تاریخ اجتماعی، فرهنگی و سیاسی آذربایجان و به ویژه تبریز و منطقه قزوین در ۱۲۹۹-۱۳۰۰ خ دارد. حمیده خانم رقابت‌ها و جنگ‌های خوانین منطقه قره‌داغ، سرکوب قیام شیخ محمد خیابانی، انتشار هشت شماره مجله ملا نصرالدین و تأثیر آن بر مسائل شهری و اجتماعی تبریز، زندگی آرامنه، فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی زنان متجدد، مطبوعات، حیات فرهنگی و مهاجران قفقازی در تبریز را با جزئیات روایت کرده است. داده‌های کتاب درباره انجمن‌های اقلیت‌ها و زندگی مهاجران قفقازی در تبریز در سایر منابع به ندرت دیده می‌شود.

او در خاطراتش روایتی دقیق و پر جزئیات از اوضاع اقتصادی و اجتماعی منطقه قفقاز ارائه داده است. حمیده خانم از مالکان روستای کهریزلی قره‌باغ بود. به دلیل فعالیت‌های زمینداری، جزئیات فراوانی از کشاورزی، دامداری، باغداری و مسئله آب منطقه قره‌باغ در خاطرات نویسنده بازتاب یافته است. قحطی‌ها و بیماری‌های قره‌باغ در طول نیم قرن، همچنین پیامدهای قحطی‌ها و بیماری‌ها بر زندگی روستایی‌ها از بخش‌های مهم خاطرات اوست.

حمیده جوانشیر در خاطراتش گام به گام با مجله ملا نصرالدین پیش می‌رود. خاطرات او تاریخ غیررسمی هفته‌نامه طنز ملا نصرالدین است. او از نخستین شماره‌های مجله تا آخرین شماره شاهد بالندگی، توقف و در نهایت تعطیلی آن بوده است. از این رو، روایت او بسیاری از مسائل پیرامون مجله را روشن می‌کند که در خاطرات مدیر و سردبیر آن هم دیده نمی‌شود. چگونگی نگارش مطالب مجله توسط میرزا جلیل، موانع مالی، مخالفان مجله، علل توقف آن.

تأثیر ملا نصرالدین بر جامعه و محتوای مجله، پاره‌ای از مسائلی است که در خاطرات حمیده جوانشیر بازتاب یافته است.

حمیده خانم خاطراتش را در بستر تحولات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی زمانه‌اش روایت می‌کند. انتخاب چنین روشی برای روایت خاطرات، تأثیرپذیری او و خانواده‌اش از تحولات و تأثیرگذاری آن‌ها بر برخی از تحولات را به روشنی نشان می‌دهد.

سخن پایانی سپاسگزاری از آقای اباذر ابوذری آرسی است که در تهیه متن اصلی خاطرات یاری‌ام کردند.

فرهاد دشتکی‌نیا

گروه تاریخ دانشگاه شهید باهنر کرمان

دی ۱۳۹۵

www.ketab.ir